

ÇOCUĞUN GELİŞİMİNDE ANNE-BABANIN ROLÜ

Çocukların çeşitli özelliklerine ve gelişim dönemlerine ilişkin bilgi edinmek, onları anlamada, onlarla daha iyi iletişim kurmada ve zaman zaman yaşanan güçlüklerle başa çıkmada çok önemlidir. Çocuğun fizyolojik ve psikolojik anlamda sağlıklı birer birey olarak yetişmesinde ve davranışlarının şekillenmesinde anne, baba ve/veya bakımını üstlenen kişinin rolü çok büyüktür.

Gelişim, organizmada iç ve dış etkenler sonucu birbirine bağlı ve düzenli biçimde ortaya çıkan ve ilerleyici bir dizi değişiklikler olarak tanımlanır. Büyüme ve gelişme bir arada meydana gelse de, büyümeden ayrı olarak gelişme yeni beliren yetenekler ve davranış örüntüleri ile gerçekleşir. Bu tanımdan da anlaşılacağı gibi, gelişimin göstergesi davranışlardır ve gelişim her yönüyle bir bütündür. Gelişim hızı, her gelişim basamağına ve her çocuğa göre iniş çıkışlar ve farklılıklar gösterebilir. Her çocuğun gelişim hızı ve şekli farklı olsa da, genel olarak her çocuk aynı gelişim basamaklarından geçerek büyür (Ekşi,1999).

Gelişim, bilişsel ve sosyal yönleriyle bir süreçtir. Gelişim süreci içinde çocuklar, bilişsel ve sosyal alanlarda eski bilgilerine yenilerini ekleyerek ve bu bilgileri içselleştirerek aktif birer rol oynarlar. Bu süreç içinde çocuklar;

- bağımlılıktan özerkliğe,
- ben-merkezcilikten paylaşmaya,
- sabırsızlıktan, isteklerini ertelemeye ve beklemeyi öğrenmeye,
- tutarsız davranışlardan tutarlılıklara,
- duyguları ani değişimlerden daha dengeli bir duygu durumuna,
- düşünceleri ise somut düşünceden soyut ve mantıklı düşünmeye doğru bir gelişim ve değişim gösterir (Yörükoğlu,1996).

Anne ve babanın sevgisini dengeli, sürekli ve tutarlı bir biçimde vermesi, en az çocuğun beslenmesi için gerekli olan besin maddeleri kadar önemlidir. Araştırmalar, çocukların anne ve babalarının her ikisinin de varlığında güven ve mutluluk duyduklarını, her ikisinin de yokluğundan aynı derecede etkilendiklerini ve herhangi birinin varlığı ile de rahatladıklarını ortaya koymaktadır. Anne ve babalar, çocuklarının sosyal ve duygusal gelişimi üzerinde doğrudan etkilidir ve birbirlerinden bağımsız etkilere sahiptir.

Çocuğa verilen disiplinin ve ebeveyn-çocuk arasındaki ilişkilerde belirlenen sınırların, çocukların davranışlarının ve kişiliğinin gelişimindeki rolü büyüktür. Çocuklara sınırları belli özgürlükler sağlamak önemlidir.Çocuğa gelişimine uygun olamayan sorumluluklar yüklemek ve beklentiler geliştirmek, çocuğun gelişimini ve davranışlarını olumsuz yönde etkilemektedir.

Çocukların, anneleriyle olduğu kadar babalarıyla da bağlılık ve güven ilişkisine, ilgi ve sevgisine ihtiyaçları vardır.

Çocukların davranışsal ve duygusal gelişimlerinde, anne-babanın tutarlı ve kararlı davranışları önemli rol oynar.Çocuğun, aile içi ilişkilerde bir hiyerarşi olduğunu bilmesi çok önemlidir. Çocuklara söz hakkı tanınarak fikirleri ve duyguları öğrenilmeli, ancak aile bireylerini ilgilendiren kararlar anne-babalar tarafından alınmalıdır.

ANNE - BABA TUTUMLARI

Çocuğun psikolojik ve sosyal gelişiminde anne-baba tutumlarının etkisi büyüktür. Kişilik gelişimi, her ne kadar insanın yaşamı boyunca süregelse de, kişilik gelişiminin temelini çocukluk döneminde atıldığı gerçeği geçerliliğini korumaktadır. Anne-babanın ve ailenin diğer bireylerinin çocukla olan etkileşimi, çocuğun aile içindeki yerini belirlemektedir.

Aşırı- Koruyucu Anne- Baba Tutumu: Bu tarz tutumu benimseyen ebeveyn sürekli çocuğa müdahale eder. Bu tutumda çocuğa sevgiyle beraber aşırı koruyucu ve aşırı verici davranışlar sunulmaktadır. Çocuğa bir bebek gibi davranılır. Çocuk anne- baba tarafından "sen yapamazsın, daha küçüksün" gibi engellemelerle karşılaşır. Çocuğun kendini tanıması ve yapabileceklerini farketmesini engelleyen bir anne baba tutumudur.

Bu tutumla yetiştirilen çocuklarda, bağımlı kişilik, başkalarının sorumluluklarını yüklenme, genellikle kurallara bağlı bir kişilik vardır. Dış denetim çok fazladır. Kendi başına karar vermede güçlük yaşarlar. Aşırı korumacı bir tutum içinde olan anne babalar çocukların bireyselleşme çabalarını engelleme yolunu seçmektedirler. Bu engellemeler, çocuğun dış dünyadaki karşılaşabileceği sorunları abartılı olarak anlatmakla başlar. Ebeveynden gelen bu çabalar, gencin bağımsızlığını ve birey olabilmesini engeller.

Aşırı Baskıcı Anne-Baba Tutumu: Bu tutumu benimseyen aileler çocuklarına hakim olduklarını düşünürler. Çocuklarına karşı baskıcı bir tutum içindedirler. Çocuktan kendilerine itaat etmelerini beklerler. Aile içinde korku hakimdir.

Ailede yüksek baskı ve katı disiplin olduğunda çocuklarda kendini kabul etme zorlaşır. Çocuklarda uyumsuzluk görülür. Çocuklar evde anne babalarından gördükleri olumsuz tutumları okulda arkadaşlarına uygulamaya çalışırlar.

Devamlı eleştirilen çocuklarda saldırgan davranışlar ortaya çıkabilir. Bu tutum ile yetişen çocuklar, kendilerini saldırganlık ve karşı çıkma gibi yollarla kendilerini kabul ettirmek isterler ve kendi iç dünyalarını açmakta zorlanırlar.

Anne babanın tutumları arasında tutarsızlık: Bu tutumda, bir çocuğa annenin ayrı babanın ayrı bir tutum izlemesi söz konusudur. Çocuğa konulan kuralların ve sınırların devamı içinde aile içinde bir tutarlılık olması gerekmektedir.

Aile içindeki kardeşlere farklı tutumlar: Burada çocuklar arasında ayrımcılık vardır. Çocuk kardeşine farklı, kendisine farklı tutum izlenmesi halinde belirsizlik yaşar.

Aile içinde kutuplaşmalar: Aile içinde bazen klikleşmeler, aile içinde bir gruba ya da kişiye karşı çıkması, gizli anlaşmalar oldukça sık görülür. Bazen anne baba çocuklara karşı, çocuklar anne babaya karşı, bazen bir çocukla babası, diğer çocukla anneye karşı kutuplaşabilir ya da çocuk herkesin yüklendiği "şamar oğlanı" olabilir. Bu da güvensiz bir ortamın oluşmasına ve çocuğun da güvensiz olmasına neden olur.

Demokratik Anne-Baba Tutumu: Ebeveyn tutumları içinde en ideal olanıdır. Bu tutumun iki temel ögesi vardır. Sevgi ve disiplin. Bu tutum, temel gereksinimleri en uygun biçimde karşılayan, kişide kendi kendisini doyurabilme yetisi geliştiren, iki temel öğeyi en sağlıklı biçimde ve oranda içinde bulunduran tutumdur.

Disiplin, aile içindeki denge ve düzenin oluşturulmasında önemlidir; ancak disiplin toplumumuzda çoğunlukla "cezalandırma" ile eşanlamlı olarak algılanır. Ancak disiplin cezalandırma kadar ödüllendirmeyi de içerir.

Çocuğun topluma uyumunu kolaylaştıran davranışların yönlendirilmesini sağlar. Disiplin esneklik ve tutarlılık gibi temel ilkeleri de içerir. Burada kastedilen kuralların açık ve net olması, çocuğun sınırlarının belli olması, aile içinde tutarlılık sağlanmasıdır.

Ceza verilmesi gerekiyorsa hemen uygulanmalı, cezanın hangi davranışa yönelik olduğu çocuğa açıklanmalıdır. Anne -babalar, çocuklarına karşı sevgi, anlayış, sabır ve hoşgörü ile disiplin vermelidirler.

Disiplinin yanında sevgi ve şefkat duyguları da bu tutumda önem taşır. Sevgi, övgü ve takdir insana değerli olduğu duygusunu verir. Bu tutumla çocuk yetiştirme biçimini seçen anne babaların ilişkilerinde sevgi ve saygı hakimdir bunu da çocuklarına hissettirirler.

Çocuğun, temel ihtiyaçlarının karşılanması yanında sevgiye de ihtiyacı vardır. Bu koşulsuz sevgidir. Bu tutumu benimseyen ailelerde aile içinde eşit şartlar söz konusudur. Bazı kararların alınmasında çocuğa danışılır; fakat tüm bunları gerçekleştirirken aile, çocuk merkezli bir aile haline getirilemez. Çocuğa bazı sorumlulukları olduğu hatırlatılır. Aile çocuğa karşı sergilediği tutumlarda onun yaşını ve gelişim özelliklerini de dikkate almalıdır. Çocuğun aile içinde özgür bir şekilde gelişmesine yeteneklerini en üst düzeyde açığa çıkarmasına, kendini gerçekleştirmesine izin verir ve yardım eder.

Demokratik bir tutum benimseyen bir aile içinde yetişen çocuklar, rahat, bağımsız, kendini ifade edebilen, temel güven duyguları gelişmiş, fikirlerini söyleyebilen, girişimci, sorumluluk alabilen, kendisine ve çevresine karşı saygılı, kendilerini geliştirebilen bireyler olarak yetişirler. Kişilik yapısı olarak da, genellikle aktif, dışa dönük, yaratıcı özellikler görülür. Arkadaşlık ilişkilerinde genelde sıkıntı yaşamazlar.

Anne babaların çocuklarına karşı yönelik tutumlarının sağlıklı olması, onların kendileriyle barışık, kendilerine güvenli, huzurlu ve birbirlerine karşı sevgi ve saygılı olmalarına da olanak tanır.

AİLELERE ÖNERİLER

Çocuklarımızın içinde buldukları dönemin gelişim özelliklerini bilmek onları daha iyi tanımamıza ve iletişimimizin kolaylaşmasına katkıda bulunacaktır. Aşağıdaki ipuçlarının sizlere bu konuda yardımcı olacağını düşünmekteyiz.

- Çocuklarımızın gerçekçi ve başarabilecekleri amaçlar edinmelerine rehberlik edelim, fırsatlar yaratalım.
- Çocuklarımız başarısızlık yaşadıklarında onları, başarıyı tadabilecekleri alanlara yönlendirelim.
- Çocuklarımıza ne yapacaklarını söylemek yerine, onlara mümkün olduğunca seçenekler vermeye ve seçimlerine rehberlik etmeye çalışalım.
- Her çocuğun başarı duygusu yaşamasına fırsat hazırlayalım.
- Çocuklarımızın kendi başlarına yapmak için çabaladıkları işlerde ufak tefek hatalarına karşı hoşgörülü olalım. Çocuklar, bu dönemde yaptıkları iyi işlerin sonunda beğenilmek ve takdir edilmek isterler.
- Çocuklarımıza cesaret kırıcı değil, destekleyici yaklaşımlarda bulunalım.
- Çocuklarımızın çalışmalarında ve etkinliklerinde iyi birer gözlemci olalım ve sabırlı davranalım.
- Kendi kararlarını vermelerine ve sorumluluk almalarına fırsatlar tanıyalım.
- Çocuklarımızın duygusal gelişimlerine, duygularını dile getirmelerine fırsatlar tanıyarak yardımcı olalım.
- Çocuklarımızı fiziksel özellikleri ile değerlendirmeyelim. Çocuğumuzun fiziksel özelliklerinin, kişisel gelişimlerini olumsuz etkilememesine dikkat edelim. Düzenli ve sağlıklı beslenmelerine özen gösterelim.
- İçine kapanık, kendine güvensiz, sessiz ve alıngan çocuklarımızın bu yönlerini değiştirmelerine fırsat verecek etkinlikleri yapmaları için onları destekleyelim; ancak onlar adına karar vererek girişimlerde bulunmayalım (Kılıççı, 1990).

AİLE PROFİLİ DEĞERLENDİRME FORMU

Aşağıdaki cümleleri okuyarak size ne derece uygun olduğunu aşağıdaki sıralamaya göre işaretleyiniz.

1- Hiçbir zaman 2- Çok nadir 3- Bazen 4- Sıklıkla 5- Her zaman

1. Herşeyi birlikte yapmaktan hoşlanırsınız.
2. Kararlarınızı birlikte alırsınız.
3. Ailemizle gurur duyarız.
4. Aynı şeyleri önemli buluruz.
5. Ailde herkes birbirinden övgüyle söz eder.
6. Gerçek duygularımızı ifade edebiliriz.
7. Sorunlarımızla başa çıkmayı biliriz.
8. İlgi ve hobilerimizi paylaşırsınız.
9. Bir sorun olduğu zaman, çocukların önerilerini dikkate alırsınız.
10. Herkes birbirine saygı duyar.
11. Benzer değerler ve inançlara sahibiz.
12. Herkes birbiri için güzel şeyler yapar.
13. Herkes birbirini gerçekten dinler.
14. Herkes birbirini önemser.
15. Ailece eğlenceli şeyler yaparsınız.
16. Çocuklar kurallar ve disiplini bilir.
17. Aile bireyleri olarak birbirimize bağlıyız.
18. Nelerin doğru, nelerin yanlış olduğu konusunda hemfikiriz.
19. Birbirimize karşı duyduğumuz sevgiyi ifade ederiz.
20. Karşımızdakinin duygularını anlamanın önemine inanırsınız.
21. Ailece her şeyin en iyisini yapmak için çalışırsınız.
22. Biraradalık ailemiz için çok önemlidir.
23. Günlük işler evde adil olarak paylaşılmıştır.
24. Geleneksel değerlerimize sahip çıkarız.
25. Hayatımızda nelerin önemli olduğu konusunda hemfikiriz.
26. Hepimiz kendimizi birbirimize yakın hissederiz.
27. Olaylar hakkında tartışma olmaksızın konuşabiliriz.
28. Arkadaşlık ve akraba ilişkilerimizi sürdürebiliriz.
29. Bir şeyler hakkında hep birlikte düşünerek karar vermek bizim için kolaydır.
30. Herkes için uygun bir çözüm bulunana kadar sorunlar üzerinde tartışırız.
31. Ailemizin geçmişi hakkında bilgi sahibiyiz.
32. Ailemiz için nelerin doğru olduğu bizim için önemlidir.
33. Ailece birbirimizin duygularıyla ilgileniriz.
34. Ailece olaylar hakkında konuşmaktan ve sohbet etmekten zevk alırız.
35. Geleceğin neler getireceği konusunda ileriye güvenle bakarız.

AÇIKLAMA: Yukarıda 1-5 arasında puanladığınız her bir madde, aşağıdaki gruplardan birisinde yer almaktadır. Bu gruplar içinde yer alan maddelere verdiğiniz puanları toplayarak, en az 5, en fazla 25 olmak üzere bir puan elde edeceksiniz. Elde ettiğiniz bu puan sizin o alandaki AİLE PROFİLİNİZ hakkında sizlere bir bilgi verecektir.

Ailece Eğlenme: 1,8,15,22,29

Ailece Karar Alma: 2,9,16,23,30

Aileyle Gurur Duyma: 3,10,17,24,31

Aile Değerlerine Sahip Çıkma: 4,11,18,25,32

Aile Bireylerinin Birbirlerini Önemsemesi: 5,12,19,26,33

Aile İçi İletişim: 6,13,20,27,34

Aileye Duyulan Güven: 7,14,21,28,35